

Nuri Yıldırım

1969 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olmasının ardından aynı fakültede asistan olarak göreve başlamış, 1978 yılında doçent olmuştur. 1973-1975 yılları arasında UNDP bursu ile University of California (Berkeley), 1979-1981 arasında Türkiye – SSCB Kültürel İşbirliği Programından yararlanarak Moskova Devlet Üniversitesi (MGU) İktisat Bölümü'nde misafir öğretim üyesi olarak bulunmuştur. 12 Eylül döneminde (1983) üniversitedeki görevinden ayrılmak zorunda bırakılan Nuri Yıldırım, 1989-2000 yılları arasında çeşitli Türk banka ve firmalarını temsilen Moskova'da görev yapmış, bu sayede Rus dili ve kültürünü öğrenme fırsatı bulmuştur. 2000 yılında öğretim üyeliğine dönerek Yıldız Teknik Üniversitesi (İTİB) İktisat Bölümü'nde çalışmaya başlamıştır. 2007 yılında profesör unvanını almış, 2010 yılında bu üniversiteden emekli olmuştur. İktisat alanındaki kitap ve makaleleri dışında Rus edebiyatı üzerine çalışmaları ve Rusçadan Türkçeye edebiyat çevirileri bulunmaktadır. Çehov'dan *Seçme Öyküler-3: Uzun Hikâyeler* ve *Seçme Öyküler-4: Kısa Hikâyeler* (Nisan 2019), (Aralık 2017), Dostoyevski'den *Yeraltından Notlar* (Eylül 2018), Lermontov'dan *Zamanımızın Kahramanı* (Kasım 2019), Gogol'den *Ölü Canlar* (Mart 2020) ve *Palto* (Yordam Edebiyat, Eylül 2020) adlı eserlerdir.

Oblovov'un Nuri Yıldırım tarafından Rusça aslından yapılan bu çevirisi ilk kez yayımlanmaktadır.

Eserin orijinal adı:
Обломов - Oblomov

İVAN ALEKSANDROVİÇ
GONÇAROV

OBLOMOV

ROMAN

TÜRKÇESİ
NURİ YILDIRIM

yordam
edebiyat

Yordam Edebiyat: 30 • **Oblomov** • İvan Aleksandroviç Gonçarov
ISBN 978-605-172-240-5 • *Türkçesi:* Nuri Yıldırım • *Düzeltilme:* Dilan Keyvan
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner
Birinci Basım: Aralık 2017 • *İkinci Basım:* Şubat 2020 • *Üçüncü Basım:* Ağustos 2022
Dördüncü Basım: Nisan 2023 • *Beşinci Basım:* Ekim 2023
© Yordam Kitap, 2017

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

OBLOMOV

ROMAN

ОБЛОМОВЪ

РОМАНЪ

ВЪ ЧЕТЫРЕХЪ ЧАСТЯХЪ

Ивана Гончарова

Томъ I

Издание А. Е. Кожанчикова

С.-ПЕТЕРБУРГЪ
1859

Oblomov'un 1859 tarihli Rusça ilk basımının kapağı
(2 cilt halinde basılmıştır).

SUNUŞ

Nuri Yıldırım

Rus taşra toprak aristokrasisine özgü aylaklığın (*baybaçestvo*) destansı romanı *Oblomov*, tıpkı *Godot'yu Beklerken* ya da *Don Kişot* gibi ünü yazarını aşmış eserlerden biridir. Edebiyata uzak olmayan çoğu kişi yazarlarını hatırlamadığı bu eserlerin adlarını mutlaka duymuştur ve bu sözcükleri tembellik, absürtlük, gerçeklikten kopukluk gibi durumları ifade eden birer sıfat olarak günlük konuşma dilinde kullanılmaktadır.* Gonçarov'un ölümsüz eserinin 1859 yılında yayımlanmasından hemen sonra Rusçaya giren *Oblomov*, *Oblomovka* (Oblomov ailesine ait iki köyün genel adı) ve *Oblomovşçına* (Oblomovculuk) sözcükleri bugün bile günlük dilde çok yaygın olarak kullanılmaktadır.

İvan Aleksandroviç Gonçarov 1812 yılında Volga'nın doğu kıyısında, o zamanlar küçük bir kasaba olan Simbirs'k'te (bugünkü Ulyanov**) dört çocuklu tüccar bir ailenin ikinci çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası Aleksandr İvanoviç'in toplam sermayesi beş bin rublenin altında olduğu için üçüncü sınıf tüccar statüsüne sahipti. Ancak ailenin soylu kimliği sadece tüccar sınıfına dahil olmaktan değil, orduda yüzbaşı olan dedesinin 1743 yılında elde ettiği imtiyazdan da kaynaklanıyordu.*** Aile aynı zamanda toprak sahibiydi, kendilerine ait köyleri

* Oblomov'la Zahar'ın diyaloglarını Don Kişot'la Sanço Panço'nunkine ya da *Godot'yu Beklerken*'in kahramanları Estragon ve Vladimir'in diyaloglarına benzeten birçok çalışma vardır. Bunlar için bkz. Milton Ehre, *Oblomov and His Creator, The Life and Art of Ivan Goncharov*, Princeton University Press, 1973, s. 154.

** Gonçarov'un ünlü hemşerileri arasında Nikolay Karamzin, şair İvan Dmitriyev, şair Nikolay Yazıkov, romancı Sergey Aksakov ve tabii Vladimir İlyiç Ulyanov (Lenin) bulunmaktadır. Şehrin adı 1924'te Ulyanov olarak değiştirildi.

*** Yevgeni Lyatski, *Gonçarov: Jizn, liçnist, tvorçestvo* (Hayatı, kişiliği, eserleri), Stokholm, Severnie Ogni, 1920, s.62.

ve serfleri vardı. Gonçarov soyadı “çömlekçi” anlamına gelen *gonçar* sözcüğünden gelmektedir; ailenin uzak geçmişte bu tür bir zanaatla uğraşmış olması muhtemeldir.*

Gonçarov’lar Simbirsk’in içinde büyük bir taş konakta yaşıyordu. O zamanlar şehirden çok köyü andıran Simbirsk, büyük yerel derebeylerin malikâneleriyle çevriliydi. Kasaba, sakinliği ve dinginliğiyle tanınıyordu. Lermontov, *Saşka* (1835-36) adlı şiirinde, “Uyku ve uyusukluk / Esir almış Simbirsk’i tamamiyle / Hatta burada daha yavaş ve daha çırpıntısız akmakta / Volga bile!” diye yazmaktadır. Gonçarovların geniş bir araziye yayılan, etrafı duvarla çevrili yurtluğu; büyük taş konağı, ambarları, mahzenleri, ahırları, kulübeleri, hizmetçi evleri, bostan ve bahçeleriyle tam bir derebeyi evi görünümündeydi.** Konağın köyde değil de şehirde olması Gonçarov kardeşlerin serflik düzeyinin iç karartıcı, çirkin yüzüyle tanışmamalarını sağladı. Bu nedenle Gonçarov, Turgenyev’in aksine, taşradaki yurtlukta geçen çocukluk yıllarını hep güzel anılarla anar.

Baba Aleksandr İvanoviç şehirde saygı gören, birkaç kez belediye başkanlığına seçilmiş, dindar bir kişiydi. Tüccar sınıfı içinde yaygın olduğu üzere, eski inanç (*starovera*)** taraftarıydı. Babası öldüğünde Gonçarov henüz yedi yaşındaydı. Yurtluğun işlerini iyi yürekli, disiplinli, pratik zekâlı fakat eğitimsiz bir kadın olan annesi Avdotya Matveyevna üstlendi. Kocasının ikinci karısıydı ve ondan 19 yaş daha gençti. Küçük Gonçarov ilk eğitimini dört kardeşin de vaftiz babası olan emekli deniz subayı Pyotr Andreyeviç Tregubov’dan aldı. Kendine ait iki köyü ve 300 serfi olan Tregubov (çocuklar onu Yakubov olarak çağırıyordu) dünya görmüş, kültürlü, Dekabristlerin bazılarıyla mektuplaşan, hümanist bir aydıındı. Yurtluğuyla pek ilgilenmeyen, karısı ve çocukları bulunmayan Tregubov, baba ölünce Gonçarov’ların evine taşındı ve aileden biri oldu. Gonçarov, anılarında şöyle yazmaktadır: “İyi yürekli denizci bizi etrafına topladı, kanatları altına aldı, biz de ona çocuk kalplerimizle bağlandık, öz babamızı hatırlamaz ol-

* Ehre, age, s. 3.

** Lyatski, age, s. 63.

*** 1650-70 döneminde yapılan kilise reformlarını kabul etmeyerek yasa dışı duruma düşen dindarlar. Bunlar daha sonraları Volga boylarına, Kafkasya’ya sürüldü.

duk. Annemin en güvendiği danışmanı ve bizim eğitmenimiz oldu.”* Gonçarov, annesinin dört kardeşe de eşit davrandığını, sevgisini belli etmeyi sevmeyişini, her adımlarını kontrol ettiğini, yaramazlıklarını asla cezasız bırakmadığını, onları şımartmaktan kaçındığını yazmaktadır.** Çocukları şımartma görevini evde gönüllü olarak Yakubov üstlenmiştir.

Eserlerini çoğunlukla öz yaşamından, özellikle de çocukluk anılarından yola çıkarak yaratmış olan Gonçarov, annesini âdeta kutsal bir varlık olarak görüyor, ona karşı derin bir sevgi duyuyordu. Romanın “Oblomov’un Rüyası” bölümünde bu sevginin izlerini açıkça görebiliyoruz, örneğin bir yerde şöyle yazmaktadır (s. 146): “Çoktan ölmüş annesini rüyasında gören Oblomov’un kalbi, gördüğü rüya değil de gerçekmiş gibi, sevinçten, annesine karşı duyduğu coşkulu sevgiden dolayı hızla çarptı; uykuda, kirpiklerinin arasından ağır ağır sızan yaşlar ılık iki damla halinde yanaklarında öylece hareketsizce kalıverdi. Annesi oğlunu hararetli öpücöklere boğdu...” Yazar, Oblomov’un iyi yürekli, özverili evsahibesi Agafya Matveyevna karakterini oluştururken de annesinden çok şey katmıştır: İsim benzerliği (annesinin adı Avdotya Matveyevna idi) dışında Agafya da annesi gibi iyi bir ev idarecisi, sevgisini açıkça belli etmeyen, çalışkan ve güçlü bir kadındır. Gonçarov’un romanlarında annenin aksine baba pek geçmez. İlk romanı *Sıradan Bir Hikâye*’nin (1847) kahramanı Aleksandr Aduyev, üçüncü ve son romanı *Uçurum*’un (1869) kahramanı Boris Rayskiy, babasızdır. Oblomov’un rüyasında gördüğü çocukluğuna ait sahnelerde baba vardır, fakat oğluyula hiç ilgilenmeyen bir babadır bu.

Annesi küçük İvan’ı 8 yaşındayken, rahip Fyodor Troytski’nin Alman karısıyla birlikte yörenin soylu aile çocukları için komşu yurtlukta açtığı yatılı okula kaydettirdi. Rahip, Kazan Akademisinde okumuş, aydın ve bilgili bir kişiydi; seküler kitaplarla dolu zengin bir kütüphanesi vardı. Gonçarov iki yıl okuduğu bu okulda, küçük Oblomov’un Alman Ştoltz’un yatılı okulunda öğrendiğinden daha çok şey öğrendi. Fransızca ve Almanca öğrenmeye başladı, Derjavin’in şiirleriyle, Karamzin’in, Fonfizin’in, Lomonosov’un, Tasso’nun kitapla-

* *Na Rodine* (Anayurdumda), 1888, *Toplu Eserler*, c.7, 1954, s.233.

** Age, s. 234.

rıyla tanıştı. Annesi İvan'ı 10 yaşındayken ileride yurtluğu yönetsin diye Moskova'da bir ticaret okuluna yazdırdı. Ağabeyi Nikolay da 3 yıl önce aynı okulda okumaya başlamıştı. Aile günlüğüne annesinin kendi el yazısıyla "8 Temmuz 1822 günü Vaniçka'yı (İvan isminin küçültülmüş hali) Moskova'ya, ticaret okuluna gönderdik," diye not düşülmüştür.* Gonçarov, kendi ifadesiyle, bu sıkıcı okulda 8 yıl okudu; maddi durumu bozulan annesi onu 1830 sonbaharında oradan alarak Moskova Üniversitesi'nin giriş sınavına soktu. Sınavı kazanan Gonçarov 1831 yılında üniversitenin filoloji bölümüne girdi ve 1834'te o zaman 3 yıllık olan bu bölümden mezun oldu

Ticaret okulundaki yıllarıyla ilgili yazılı anıları bulunmamaktadır. Ancak, yazarın kendi özgeçmişleriyle büyük paralellik gösteren Rayskiy'in (*Uçurum*'ün kahramanı) hayatından Gonçarov'un ticaret okulunda yol gösterici bir hocadan yoksun olarak rastgele, eline geçen her şeyi okuduğu anlaşılmaktadır. Tasso'nun epik şiiri *Kurtarılmış Kudüs*, Walter Scott'un macera romanları, Sophie Cottin'in melodramları, Rus romantik yazar Bestujev'in (Marlinski) romanları ve çeşitli seyahat kitapları bunlar arasındadır.**

Gonçarov aynı yıllarda Moskova Üniversitesi'nde okuyan Belinski, Herzen, Stankeviç, Konstantin Aksakov gibi 1840'lardan itibaren Rus kültür hayatına damgasını vuracak olan genç beyinlerle tanışma arzusu göstermedi ve onların Alman idealizmini inceleyip öğrenmek amacıyla oluşturdukları felsefe çevrelerinden uzak durdu. Gonçarov'un ne coşkudan uzak sakin, temkinli mizacı, ne aldığı eğitim ve bilgi düzeyi bu romantik kuşağın idealleriyle uyuyordu. Onun bütün ilgişi Puşkin'e, Karamzin'e ve Alman sanat tarihçisi ve arkeoloğu Johann Winckelmann'a yönelmişti. Hocaları N. İ. Nadejdin ve S. P. Şevıryov'un etkisiyle antik Yunan ve Roma sanatını Winckelmann'dan öğrenmeye çalışıyordu. Üniversite yıllarıyla ilgili hatıralarında bu asi gençlerin derslerde okutulan şeylerin özgür düşüncüyü öldürdüğünü ileri sürdüklerini, kafalarında bilimin ve hocaların dışında hiçbir otorite tanımayan soyut, hayali bir akademi cumhuriyeti yarattıklarını yazmaktadır.***

* Lyatski, age, s. 69.

** Ehre, age, s. 16.

*** Lyatski, age, s. 84-85.

Gonçarov üniversiteyi bitirince 1834 yılının sonbaharında Simbirska valiliğinin kaleminde işe girdi, fakat kısa bir süre sonra, 1835 yılının Mayıs ayında Petersburg'a giderek, Maliye Bakanlığı'nın dış ticaret bölümünde çevirmen olarak işe başladı ve 1852 yılına kadar bu görevde kaldı. 1852 yılının sonbaharında dünya turuna çıkan araştırma gemisi "Pallada" fırkateyninde amiralin sekreteri olarak görev aldı. 1854 yılının yazında geziden dönen Gonçarov, bürokraside hızla yükselmeye başladı. 1855 yılında 14 basamaklı çarlık memur bareminin üstten 5. basamağına denk gelen sivil danışman (müşavir) ünvanını aldı ve Petersburg sansür heyeti üyeliğine atandı.

İlk hikâyeleri

İvan Gonçarov 1835 yılında Petersburg'a yerleştikten sonra ressam Nikolay A. Maykov ve ailesi ile yakın bir ilişki kurdu. Maykov'ların evi "sanat sanat içindir" ekolüne yakın kişilerin uğrak yeri, sık sık edebiyat toplantılarının yapıldığı Petersburg'un önde gelen sanat salonlarından biriydi. Gonçarov, ressam Maykov'un iki oğluna (biris geleceğin şairi Apollon Maykov'du) ders veriyordu. İlk edebiyat denemeleri olarak *Nimfodora İvanovna* (1836), *Lihaya Bolest* (Zalim Bir Hastalık, 1838), *Mutlu Bir Hata* (*Çastlivaya oşipka*, 1839) adlı hikâyeleri yazdı.* Gogol tarzının etkisinin açıkça hissedildiği bu denemelerin en olgunu 1830'ların romantik tarzında yazılmış bir sosyete anekdotu olan ve yazarın ilerideki eserleri hakkında ipuçları veren *Mutlu Bir Hata*'dır. Gonçarov romanlarının kimi temel özellikleri, karakterlerin kararlılığı, değişime karşı dirençleri, olayların iki zıt kutup çerçevesinde ele alınması, anlatıdaki paralel sunumlar ve dairesel geri dönüşler bu hikâyede nüve halinde mevcuttur.** 1842 yılında yazdığı *İvan Saviç Podjabrin* adlı hikâye ise realist akımın ilk örneklerindendir. 1848 yılında *Sovremennik* dergisinde yayımlanan bu hikâye, Petersburg'daki sıradan hayatla ilgili psikolojik skeçleri içerir. Romanlarının bazı özellikleri, örneğin hikâye anlatıcısının objektif, her şeyi bilen üçüncü tekil şahıs olması ve anlatıcının karakterlerin kendilerini rahatça ifa-

* Bunların ilk ikisi Maykov'ların elle çoğaltılan aile dergisinde, *Mutlu Bir Hata* da Maykov'un 1839 yılı almanasında basıldı.

** Ehre, age, s. 105.

de etmelerini engellememesi, diyalogların önemli bir yer işgal etmesi, her bir karakterin ya konuşması ya da dış görünüşüyle, fiziksel bir özelliğiyle öne çıkması ilk kez bu hikâyede görüldü.* Gerek dergilerde yayımlanmayan ilk üç hikâyede gerek *Podjabrin*'de ironiye dayalı karakter yaratma ve parodiye sık sık başvurma Gonçarov romanlarının da ortak özelliği olacaktır. Bu nedenle Gonçarov, Gogol'un gerçek mirasçısı ve öğrencisi olarak görüldü.

İlk romanı: *Sıradan Bir Hikâye* (*Obiknovennaya İstoriya*, 1847)

Seçkin bir yazar olmak, toplumda yer edinmek ve hayatının aşkını bulmak gibi büyük ümitlerle annesinin taşradaki yurtluğundan Petersburg'a gelen genç yeğen, romantik Aleksandr Aduyev ile desteğinden ve öğütlerinden yararlanmak istediği, başarılı bir bürokrat ve işadamı olan pragmatik, duygusallıktan uzak amcası Pyotr Aduyev'in ilişkilerini konu alan *Sıradan Bir Hikâye*, Belinski'nin tavsiyesiyle Nekrasov'un editörlüğünü yaptığı *Sovremennik* dergisinin Mart-Nisan 1847 sayılarında yayımlandı. Lermontov'un *Zamanımızın Kahramanı* (1840) beş ilişkili hikâyeden oluştuğu, Gogol'un *Ölü Canlar*'ı (1842) ise nesir-siir (poema) sayıldığı için Gonçarov'un *Sıradan Bir Hikâye*'si ilk hakiki realist Rus romanı olarak kabul edildi.** Romanda pragmatik amca, yeğenine büyük şehirde ve yüksek sosyete içinde yaşamının kurallarını, kariyer ve servet yapmanın hızlı yollarını öğretmeye, en önemlisi de onun tumturaklı, kitabî dilini bir an önce değiştirmeye çalışır. Ona bir estetik profesörü gibi değil, sıradan bir insan gibi sade bir dille konuşmasını, yazılarında aşırı uçlardan kaçınıp ortayı seçmesini öğütler. Amca ve yeğen aralarında geçen konuşmaları iyice karikatürize ederek kendi arkadaşlarına aktarırlar. Roman diyaloglarla parodi şeklinde,** gerçekçi ve romantik sanat anlayışlarının savaşı

* Hikâyenin geniş bir yorumu için bkz. Ehre, age, s. 110-111.

** Gogol'ü satirik natüralist olarak niteleyen D.S. Mirsky onun Rus realizminin babası olduğunu söylemekte ve Rus realist romanının başlangıç tarihini 1846-47 olarak almaktadır. Bkz., *A History of Russian History*, Northwestern University Press, 1926 (1958 baskısı), s.178.

*** Harry Levin, *The Gates of Horn: A Study of Five French Realists* (New York, 1963) adlı eserinde realizmin parodi ile doğduğunu ileri sürmektedir (s. 47).

biçiminde sürüp gider; genç yeğenin büyük beklentilerini ve sıradışı kişiliğini terk ederek herkes gibi sıradan biri haline dönüşü ile biter. Gonçarov eserlerinin genel bir değerlendirmesini yaptığı “Hiç olmasındansa geç olması daha iyidir” başlıklı yazısında (1878) *Sıradan Bir Hikâye*’de amca-yeğen arasındaki çatışmanın yeni yeni çatırdamaya başlayan eski, boş, hayalci anlayış ve âdetler (duygusallık, dostluk ve aşk duygularının karikatürize edilmesi, abartılması, ahlaklığın şiirselleştirilerek yüceltilmesi, aile içindeki sahte duygular, gereksiz eş dost ziyaretleri ve misafircilikle zamanın heba edilmesi vb.) ile acil ihtiyaç duyulan, akliselime dayalı, iş bilir, becerikli, pratik dünyanın sökmekte olan şafağının zayıf parıltıları arasındaki çatışma olduğunu söylemektedir.* Ancak, amca-yeğen çatışmasının toplumsal gelişmenin farklı iki aşaması arasındaki çatışmadan çok aynı kişinin farklı iki çağı (gençlik ve olgunluk dönemi) arasındaki çatışma olduğunu ileri süren ciddi eleştiriler de vardır.** Amca Aduyev’in gençliğinin yeğenininkine benzemesi, romanın sonunda geleceğin rasyonel düzenini temsil eden amcanın işlettiği cam fabrikasını bırakması bu eleştirileri güçlendirmektedir.

Ünlü eleştirmen Belinski, 1846 Nisan’ında Maykov’un evinde düzenlenen okuma günlerinde Gonçarov’la tanışmış ve *Sıradan Bir Hikâye*’den bazı bölümleri orada dinlemişti.*** 1847 yılı edebiyat olaylarını değerlendirdiği makalesinde, Gonçarov’un romanına oldukça geniş bir yer ayırdı. “Yazarın romanı sonlandırma şekli doğallıktan uzak, sahte olduğu için bu harikulâde eserin bıraktığı izlenimi bütünüyle bozuyor... Başarısız, daha doğrusu bozulmuş sonuna rağmen Gonçarov’un romanı Rus edebiyatının olağanüstü eserlerinden biri olarak kalacaktır. Bu arada, eserin temiz, doğru, rahat, özgür ve akıcı dilinin özgünmeziyetlerinden birini oluşturmaktadır” diyeyazdı.****

* İ.A. Gonçarov, “Луچه поздно, чем никогдо” (Hiç olmamasındansa geç olması daha iyidir, 1879), *Literaturno-kritičeskie statii i pisma*, Leningrad, 1938, s.153-154.

** Leon Stilman, *Oblomovka Revisited*, *The American Slavic and East European Review*, 7 (1), Feb. 1948, s.45-77.

*** İ.İ. Panayev, *Vospominanie o Belinski* (Belinski ile ilgili anılar), *İ.A. Gonçarov vı Vospominaniyah Sovremennikov* (İ.A. Gonçarov ile İlgili Çağdaşlarının Anıları), editör: N.K. Piksarov, *Hudojestvennaya Literatura*, Leningrad, 1969 içinde, s. 46-47.

**** Vissarion G. Belinski, *Statii i Retsenzii* (Makaleler ve Eleştiriler), *Moskovskiy Raboçiy*, 1972, s. 432 ve 433.

Belinski, başkarakter yeğen Aleksandr Aduyev için tasarlanan kötü sonu beğenmemişti. Bunu yazarın saf sanat saplantısına bağlıyordu: “O (Gonçarov) bir yazar, bir sanatçı ve başka da bir şey değil. Kendi yarattığı karakterlere ne sevgi ne de nefret duyuyor; karakterleri yazarı ne sevindiriyor ne de kızdırıyor. Yazar kahramanlarına da, okuruna da herhangi bir ahlak dersi vermiyor. Âdeta ‘ateş düştüğü yeri yaksın, bu beni ne ilgilendirir’ diye düşünüyor.”* Gonçarov’un edebî yeteneğinin birinci sınıf olmadığını, fakat güçlü ve fevkalâde olduğunu, özellikle kadın karakterleri sıradışı bir ustalıkla resmettiğini vurguladı. Öte yandan, Belinski daha ilk romanından Gonçarov’un en zayıf yanını, objektiflik adına kendi dünya görüşünü sır gibi saklamasını, onun memur zihniyetini yakalayarak şöyle yazdı: “Günümüzün bütün yazarları sırf yeteneğe değil, onun dışında daha başka değerli şeylere de sahipler ve güçlerini bu meziyetlerinden alıyorlar. Gonçarov’da ise yetenek dışında hiçbir şey yok, o bir sanatçı, yazar, başka bir kimse değil.”**

Oblomov (1859)

Gonçarov 1847 yılında ilk romanı yayımlandığında *Oblomov*’un planının kafasında hazır olduğunu söylemektedir.*** Hatta romanın çekirdeğini oluşturan “*Oblomov*’un Rüyası”nı “Bitmemiş bir romandan bir epizot” alt başlığıyla 1849 yılında *Sovremennik*’in edebiyat ekinde yayımladı. *Oblomov*’un çocukluğunun, *Oblomovka*’daki uyusuk, durgun, zaman dışı hayatın gerçeküstü bir üslupla anlatıldığı, eleştirmen Drujinin’in betimlemesiyle Flaman ressamlarının tablolarını andıran**** ve başlı başına bağımsız bir eser olan bu muhteşem epizot Rus edebiyatının ölümsüz örneklerinden biridir. Mirsky’nin, “Taşra toprak soyluluğunun, *Oblomov* çiçeğini yetiştiren bitkisel konfor, kolay servet edinme ve sorumsuzluk toprağının sentetik olarak tasarlanmış engin resmi” diyenitelediği*****“*Oblomov*’un Rüyası”,

* Belinski, age, s.413.

** Belinski, age, s. 413.

*** Gonçarov, “Luçşe...”, s. 156.

**** Aleksandr V. Drujinin, “*Oblomov*” romanı Gonçarova (Gonçarov’un romanı “*Oblomov*”), Biblioteka dlya Çteniya, No 12, 1859, s. 6.

***** Mirsky, age, s. 191.

Oblomovculuk'un derinlerdeki köklerini adım adım gözler önüne serer. Oblomovka'da zaman ve değişim yoktur: "Eğer yarınları bugünlere, öbür günleri yarınlarına benzemezse üzüntüden perişan olurlardı (s. 176)" ve hatta Oblomovka'da ölüm bile var denemezdi: "Orada her şey, saçlar ağarınca kadar sürecek uzun, huzurlu bir ömür ve habersiz gelen, uykuya benzer bir ölüm vadeder (s. 140)".

1852-54 yılları arasında Pallada fırkateyni ile dünya çevresinde araştırma gezisine katılan Gonçarov, 1848 Avrupa devrimi ve Kırım savaşı sonucu iyice sertleşen I. Nikolay rejiminin ('Karanlık 7 yıl' diye anılan 1848-1855 dönemi) edebiyata elverişsiz koşullarının da etkisiyle romanına ara verdi. Gezi izlenimleri 1856'da *Pallada Fırkateyni* adı ile yayımlandı. Oblomov'un büyük bir kısmını 1857 yazında tatil için gittiği Marienbad Kaplıcası'nda (Karlov Vary) altı haftada yazdı, daha doğrusu, kendi ifadesiyle, yıllardan beri en ince ayrıntısına kadar kafasında tasarladığı romanını âdetâ yanı başında oturan birisi dikte ettiriyormuşçasına kâğıda döktü.* En büyük güçlüğü 1849'da yazdığı "Oblomov'un Rüyası"nı, Oblomov-Zahar diyaloglarının ve misafirler geçidinin yer aldığı birinci bölümün içine nasıl yerleştireceğiydi. On yıllık aradan sonra yazımı nihayet tamamlanan *Oblomov*, ilk romanı gibi ilerici *Sovremennik* dergisinde değil, ılımlı bir dergi olan *Oteçestvennie Zapiski* (Anavatan Notları) dergisinin ilk dört sayısında (Ocak-Nisan 1859) tefrika edildi.**

Oblomov, okuyucuyla ilk buluştuğunda, hem tümünün birden değil de tefrika halinde yayımlanması, hem de misafirler geçidine ve Oblomov-Zahar diyaloglarına ayrılan olaysız ilk bölümün zor okunması nedeniyle heyecansız karşılandı. Fakat Mayıs 1849'da romanın bir bütün olarak basılması ve ünlü edebiyat eleştirmeni Nikolay Dobrolyubov'un (1836-1861) romanın sosyolojik ve toplumsal yorumunu içeren "Oblomovculuk (Oblomovşçina) nedir?" adlı makalesinin *Sovremennik* dergisinde (Mayıs 1859) yayımlanmasıyla romana

* 29 Haziran 1857 ve 2 Ağustos 1857 tarihli mektupları, zikreden Ehre, age, s. 90.

** Gonçarov'un 1855'te sansür komitesinde görev almayı ve 1856'da veliht prence edebiyat dersi vermeyi kabul etmesi demokrat çevrelerde tepki yaratmıştı. Reformcu Çar II. Aleksandr aydınlarla sarayın ilişkisini düzeltmek amacıyla yazarlara sansür komitesinde görev alma önerisini götürmüştü. Gonçarov görevdeyken Turgenyev'in, Nekrasov'un, Pisemski'nin bazı eserlerinin basımını sağladı.

ansızın büyük bir ilgi doğdu. Turgenyev'in Ocak 1859'da yayımlanan *Asilzade Yuvası* ile *Oblomov*, yılın edebiyat olayı oldu. Drujinin *Oblomov*'a ilgiyi şöyle anlatmaktadır:

“Tüm engellere rağmen *Oblomov*, okuyucuların bütün tutkusunu, dikkatini, düşüncesini büyük bir başarıyla ele geçirmiş bulunuyor. Okur yazar bütün insanlar hummalı bir coşkuyla, tadını çıkararak romanı okuyor. Yığınlar sanki bir şey bekliyormuş gibi gürültü patırtıyla *Oblomov*'a saldırdı. En ufak bir abartıya kaçmadan denebilir ki, şu anda bütün Rusya'da *Oblomov*'un okunmadığı, *Oblomov*'un övülmediği ve *Oblomov*'un tartışılmadığı en küçük bir belde bile yoktur.”*

Tolstoy, Nisan 1859'da romanın tefrikasının hemen ardından Drujinin'e yazdığı mektupta *Oblomov*'un çoktan beri görülmeyen muazzam bir kitap olduğunu, başarısının tesadüfi değil, kalıcı olacağını yazdı. Dobrolyubov, *Oblomov*'un Rus edebiyatında yeni bir yüz olmadığını, fakat kimsenin onu Gonçarov kadar sade ve doğal bir şekilde anlatmadığını belirtti. Ona göre, Rus edebiyatının tüm “lüzumsuz adam” karakterleri, Onegin, Rudin, Peçorin, Beltov, Tentetnikov... tümü *Oblomovşçina* (Oblomovculuk) illetinden muzdaripti ve bu illet onları aylaklığın, asalaklığın, yeryüzünde hiçbir işe yaramamanın silinmez damgasıyla damgalamıştı. Hedefsizlik, hayatın amacını görememek, eyleme dönüşmeyen belagat, her girişimlerinin sonuçsuz kalması, çok şey yapabileceklerine inanmaları ama hiçbir şey yapamamaları, hepsinin hayatlarını boşa harcadıklarını acı acı itiraf etmeleri bu “lüzumsuz adam”ların ortak özellikleridir. *Oblomov* bütün bu karakterlerin bir özeti, onların değişen zamana göre güncellenmiş halidir.

Dobrolyubov, *Oblomov* romanında esas olayın Oblomov değil *Oblomovşçina* (Oblomovculuk) olduğunu, romanın bu kilit kavramıyla Rus hayatının pek çok özelliğinin anlaşılabileceğini söyledi. Oblomov bir karakter (tip) değil, bir yaşam biçiminin adıdır, bir semboldür. Ona göre, asalak aristokrat her zaman işlerini yapacak birilerini bulabildiği için başkalarına bağlı olarak yaşar ve bu bağımlılık Oblomov örneğinde olduğu gibi sonunda onu manevi köleliğe mahkûm eder; karar alma, iş yapma becerisini tamamen kaybeder, iradesini felç eder. Do-

* Aleksandr V. Drujinin, “*Oblomov*” *Roman Gonçarova*, s. 5.

layısıyla toprak köleliğiyle onun sonucu olan moral (manevi) kölelik iç içe geçmiştir. Oblomov kendi uşağının kölesidir, gerçek efendi kimdir anlayamayız. Ştoltz'un Oblomov'a söylediği şu sözler Dobrolyubov'un ne denli haklı olduğunu gösterir:

“Sen iş yapma becerini ta çocukluğunda, Oblomovka'da, teyzelerinin, dadılarının, lalalarının arasında kaybettin. Bu süreç, çoraplarını giymekten âciz olduğunda başladı, yaşamaktan âciz hâle gelmenle sonuçlandı!” (s. 497)

Dobrolyubov, Belinski'nin “İnsanı doğa yaratır, fakat ona şekil veren, gelişimini belirleyen toplumdur” ilkesinden hareketle Oblomov'un ve tüm diğer “lüzumsuz adam”ların doğuştan sakat olmadıklarını, aldıkları eğitimin ve içinde yaşadıkları toplumsal koşulların onları bu hale getirdiğini söylemektedir. Başka koşullarda pekâlâ başka türlü birer insan olabilirlerdi.

Radikal Dobrolyubov'un *Oblomov* yorumuna ilk itiraz serfliğin reformla kapitalizme evrilebileceğini savunan, *Sovremennik* dergisinin Çernişevski-Dobrolyubov çizgisindeki radikal tavrını Rus sol hareketi için tehlikeli bulan ılımlı Herzen'den geldi. Londra'da yayımlanan “Very Dangerous!” (Çok Tehlikeli, 1859) adlı makalesinde taşra toprak aristokrasisine mensup Oblomov'un, 1830 ve 40'ların baskıcı I. Nikolay rejiminin kurbanları olan soylu entelektüel “lüzumsuz adam”ların mirasçısı olamayacağını yazdı. Fakat Dobrolyubov'un *Oblomov* yorumu uzun süre, 1890'lara kadar genel kabul gören egemen görüş niteliğini korudu. Diğer yandan, Rus diline yerleşen “Oblomovculuk” (*Oblomovşçina*) kavramı daha da genelleştirildi, bu illetin sadece toprak aristokrasisi içinde değil, sömürünün, rantiyе yaşam tarzının olduğu her yerde görülebileceği, sadece Rus insanına değil bütün Doğu toplumlarına özgü bir hastalık olduğu yazılıp çizildi. Hatta Oblomovculuk kavramını sık sık kullanan Lenin, komünist partisi saflarında da Oblomov'ların bulunduğunu, bu hastalıkla acımasızca mücadele edilmesi gerektiğini yazdı. 1922 yılındaki bir konuşmasında şöyle demektedir: “Rusya üç devrim gerçekleştirdi, ama yine de Oblomov'ların nesli kurumadı... Eski Oblomov'un hâlâ yaşadığını, ondan bir fayda elde etmek için onu uzun uzun yıkayıp temizlemek, sarsmak ve kırbaçlamak gerektiğini anlamamız için durumumuza, komisyonlarda

nasıl çalıştığımıza, toplantılarda nasıl davrandığımıza dönüp bir göz atmamız yeterli olacaktır.”*

Gonçarov hatıralarında Oblomov karakterini nereden aldığıın ipuçlarını vermektedir. Vaftiz babası Yakubov’un Kozirev ve Gasturin adlarında toprak sahibi iki arkadaşı vardı. Voltaire hayranı Kozirev’i hatıralarında Gonçarov şöyle anlatmaktadır:

“Robdöşambrını çıkarmaz ve yurtluğunun sınırlarından dışarı pek adım atmazdı. Üç beş verst ötede ikinci bir köyü daha vardı, fakat bu köye bir kez bile gitmediği yıllar olurdu. Hafif çilli yüzünü, koyu gri zeki gözlerini, alaycı, sevecen gülümseyişini ve çizgili, parlak ipek robdöşambrını hatırlıyorum... Gezinti yaptığı bahçesinden ve kütüphanesinden başka hiçbir şeyle ilgilenmek istemezdi; ne tarlalarını, ne ormanını, ne yurtluğunun sınırlarını, ne gelirini, ne giderini bilirdi... Aynı şekilde vaftiz babam ve diğer arkadaşları A. G. Gasturin de herhangi bir şeyle ilgilenmek, öğrenmek istemezlerdi... Bunlar üç yılda bir vilayet merkezine soyluların katıldığı seçimlere giderlerdi, fakat seçilmek için değil, tersine kendilerini seçmesinler diye orada bulunurlardı... Yakubov’a yurtluğuyla ilgili olarak ne kadar yer ekip biçtiğini, ne kadar tahıl elde ettiğini, ne kadar toprağı, ne kadar geliri olduğunu sorduğumda, esneyerek, “Bilmiyorum, dostum” derdi. “Çarpık kâhya ne kadar para getirirse o kadar işte...” Şehre geldiklerinde Yakubov’da kalırlardı. Sabahları her üçü de yataktan çıkmazdı, çay ve kahveleri yataklarına gelirdi. Öğleye doğru kahvaltı ederlerdi. Kahvaltıdan sonra yeniden yataklarına yerleşirlerdi. Gelen misafirler onları yatakta bulurdu. Üçü de ne kadar komikti! Birbirlerine bakar kakhahayla gülerlerdi, biz çocuklar da onlara bakar gülerdik.”**

Oblomov’un roman olarak önemi uzun yıllar eleştirmenlerin sosyolojik genellemelerinin ve *Oblomovculuk* yaftasının gölgesinde kaldı. Hatta Gonçarov’un kendisi bile, eserinin sosyolojik ve toplumsal anlamını Dobrolyubov’un makalesinden öğrendi. Edebî çalışmalarını değerlendirdiği 1878 tarihli yazısında romanını sanatçı içgüdüleriyle (önsezisiyle) yazdığını, tamamlandıktan sonra romanın kazandığı an-

* V. İ. Lenin, Sovyetler Birliği’nin uluslararası ve iç durumu üzerine konuşma, 1922, *Toplu Eserler* (Rusça), c.45, s. 13.

** Gonçarov, *Na rodine*, s. 240-241.

lamı onu yazarken kavrayamadığını söylemektedir. Gonçarov'a göre iki türlü yazar vardır: Gözlemci, ince zekâsı fantezisini ve yüreğini gölgede bırakan yazarlar her şeyi sonuna kadar tasarlayarak, bilinçli bir şekilde yazarlar. Okuyucunun aklına hitap eder, ikna ve ispat etmeye çalışırlar, bu yazarlar çoğunlukla kuru, solgun ve mükemmellikten uzaktır. Tersine fantezisi bol, akli değil yeteneğiyle öne çıkan yazarlarda ise imaj manayı, fikri emer, içine alır, resim kendini anlatır ve bu tür yazarlar çoğu kez kendi eserinin anlamını Belinski ve Dobrolyubov gibi usta eleştirmenlerin yardımıyla kavrar.*

Oblomov'un yazılış süreciyle ilgili olarak Gonçarov şöyle demektedir:

“Önce, *Oblomov*'un kendimde ve başkalarında gözlemlediğim uyuşuk imajı ilgimi çekti, bu imaj gözümün önünde giderek her gün daha belirgin hale geldi. Tabii, bu karakterin (*Oblomov*'un) Rus insanının temel özelliklerini yavaş yavaş yansıtmaya başladığını içgüdüsel olarak hissetmiştim. Tipin karakteri doğru yansıtması için bu içgüdü şimdilik yetmişti. Eğer *Dobrolyubov*'un, diğerlerinin ve nihayet ben kendimin bugün söylediklerimizi (roman hakkında, -NY) o zaman bana söyleselerdi buna inanırdım ve bu inançla *Oblomov* tipinin şu ya da bu tarafını mahsus biraz daha kuvvetlendirmeye kalkışır ve şüphesiz tipi bozardım. Ortaya taraflı bir figür çıkardı. İyi ki ne yarattığımın farkında değilmişim!”**

Gonçarov, yine aynı yıl, 1878 tarihli yazısında, *Oblomov* romanının toplumsal anlamı üzerine *Dobrolyubov* ve diğer eleştirmenlerin yazdıklarının etkisinde kalarak üç romanının Rus hayatının birbiriyle ilişkili üç ayrı dönemini (bir müzenin üç ayrı galerisi gibi) kapsadığını, *Sıradan Bir Hikâye*'nin (1847) eski dünya ile yeni dünyanın çatışması dönemini, *Oblomov*'un (1859) uyku dönemini, son romanı *Uçurum*'un (1869) ise uyanış dönemini temsil ettiğini, kahramanlarının farklı dönemlerde yeniden ortaya çıkan aynı kişiler olduğunu yazdı.*** Bu görüşü pek kabul görmedi. Gonçarov'un eserlerinde tarihsel boyut yoktu, *Oblomov* zaman dışı bir romandı, Gonçarov'un kronolojisi toplumsal

* Gonçarov, “Luçşe...” s. 71.

** Gonçarov, Luçşe...” s. 71.

*** Gonçarov, “Luçşe...” s. 76.

tarihin değil kendi anılarının kronolojisiydi.* *Oblomov*'un yazıldığı 1850'li yılların ikinci yarısı Rus toplumunun en hareketli dönemiydi, Rusya toprak köleliğinin kaldırılmasının ve büyük reformların ari-fesindeydi. Böyle bir döneme nasıl “uyku” dönemi denebilirdi? Hem, Oblomov'un uyuşuk kişiliğinin şekillenmesinde, serflik düzeni kadar, onun aşırı korunaklı çocukluğunun, dadısının ona anlattığı korkutu-cu Rus efsanelerinin rolü romanda en ince ayrıntılarına kadar gözü-müzün önüne serilmiyor muydu?

Gonçarov'un romanlarının Rusya'nın toplumsal dönüşümünün ta-rihini yansıttığı, *Oblomov*'un tüm “lüzumsuz adam” tiplerinin bir ge-nellemesi olduğu, romanda Oblomov kişiliğinin değil Oblomovculuk hastalığının önemli olduğu tezlerine 1880'lerin sonuna doğru ciddi eleştiriler gelmeye başladı. Eleştirmen Protopopov 1891 yılında “Aşırı yemekten ve hareketsizlikten inme geçirerek kuş tüyü yatağında ölen Oblomov'la elinde bayrakla Paris kaldırımlarında öldürülen Rudin'i” aynı “lüzumsuz adam” kategorisine sokan Dobrolyubov'a karşı çıktı.** Yine, 1920'lerde Pereverzev, Oblomov'un psikolojisinin Onegin, Rudin karakterlerinin psikolojilerinden çok farklı olduğunu, Oblomov'un “lüzumsuz adam” ilan edilerek büyük bir hata işlendiğini, romana pe-şin hükümle yaklaşıldığını yazdı.*** Yine, Lermontov'un Peçorin'i için geçerli olan “hayatta belli bir amaçtan yoksunluk” tezinin Oblomov için doğru olmadığı da açıktır. Romandan aldığımız aşağıdaki satır-lardan da görüldüğü üzere, onun hayattaki amacı mevcut sosyal dü-zenle uyum içinde, kılını kıpırdatmadan huzurla yaşamaktır:

“Sırada, en çok sevdiği hayale kendini kaptırmak vardı. Yurtluğuna on beş, yirmi verst uzaklıktaki köy ve çiftliklerde yaşayan, her gün birbirlerine öğlen ve akşam yemeklerine, danslara gelip gidecek olan küçük dost topluluğunu kafasında canlandırmaya başladı. Parlak gün-ler, tasasız, kırışıksız, pembe yanaklı, gülümseyen yüzler, doymak bil-mez iştahlı, çift gerdanlı, yuvarlak suratlı insanlar, hayalinden bir bir gelip geçti; sonsuz bir yaz, bitmez tükenmez eğlenceler, leziz yemekler, tatlı uyuşukluk, hepsi vardı...” (s. 112)

* Stilman, age, s. 56.

** *Ruskaya Mısl*, XI, 1891, s. 107-32, zikreden Stilman, *Oblomovka Revisited*, s. 61.

*** V. Pereverzev, *Sosiyalniy cenesis Oblomovşçini, Peçat i Revolutsiya*, 1925, zikreden, Stil-man, *Oblomovka Revisited*, s. 61.

Zaman içinde *Oblomov* romanı gerçek yerine oturdu; onun toprak köleliğine karşı yazılmış militanca bir propaganda romanı gibi dar kâlıplara sığdırılamayacağı anlaşıldı. Zaten yazarın mizacı da dünya görüşü de siyasi mücadelede kullanılacak bir propaganda kitabı yazmaya uygun değildi. İlerici demokrat Rus aydınlarına hep mesafeli durmuş, dünya görüşünü devamlı saklamış, ılımlı bir liberal bürokrat olan Gonçarov'dan zaten böyle bir şey beklenemezdi. Üstelik yazar, roman-
da Ştolzt karakteriyle yükselen burjuva sınıfını ve rasyonel kapitalist tarım işletmelerini Oblomov'un temsil ettiği köhne düzenin karşısına bir alternatif olarak koyuyordu. O sistemin reformla düzeleceğine inanıyordu, Ştolzt'un şu sözleri bunu güzel anlatmaktadır:

“Ve yine orada (Oblomovka'da) okulların açılacağını, eğitimin ve daha da ileride... Hayır, hayır, anlatmayacağım, bu yeni mutluluğun şafağı seni ürkütür, ışığa alışmamış gözlerini rahatsız eder. Fakat senin küçük Andrey'ine yol göstereceğim, senin gidemediğin yere gitmesini sağlayacağım. Gençliğimizde seninle kurduğumuz hayalleri onunla birlikte hayata geçireceğiz. Küçük evin pencerelerine son kez bakarak ekledi: Elveda, eski Oblomovka! Sen ömrünü tamamladın!” (s. 611)

Oblomov çok boyutlu, ince ayrıntılarla, sembollerle, psikolojik analizlerle dolu destansı bir romandır, onu sadece toprak aristokrasisinin tembelliğini, asalaklığını anlatan bir kitap olarak görmek eseri hiç anlamamak olur. Rus insanının ulusal mizacını, genlerine işlemiş özelliklerini gün ışığına çıkarmaktadır. Gogol'ün realist ekolünün en parlak temsilcilerinden bir olan Gonçarov'un eserlerinde sembolizm önemli bir yer tutar.* Oblomov'un katiyen Avrupa izi taşımayan, Acem kumaşından dikilmiş geniş robdöşambırı bir semboldür. Normal yaşamında hiç üzerinden çıkarmazken Olga'ya âşık olup insan içine çıkmaya başlayınca onu sandığa kaldırmalarını söyler, fakat Olga'dan ayrıldığı akşam eve dönünce evsahibi elindeki robdöşambırı hemen onun omuzlarına yerleştirir. Yine, romanın başında kiracı olarak oturduğu Gorohovaya Caddesindeki dairenin birkaç gün içinde yıkılacak olması romanın yayımlanmasından iki yıl sonra kaldırılacak olan serfliği sembolize ediyor olabilir. Apollon A. Grigoryev romanın

* Vladimir G. Korolenko, “İ. A. Gonçarov i Molodoye Pokolenie” (Gonçarov ve Genç Kuşak), *Ruskoe Bogatsvo* dergisi, 1912.

sonunda Oblomov'un kendi sınıfından olmayan Agafya Matveyevna ile evlenmesinin derin sembolik anlamları olduğunu söyler. Agafya Matveyevna'nın sıcak pirojkileri her şeye rağmen hayatın güzel olduğunu, Olga'nın leylak dalı aşkı sembolize eder. *Oblomov*'da zaman kavramı, günler, mevsimler de semboliktir. Birinci bölümdeki misafirler geçidi aynı gün içinde cereyan etmekte, yarım düzine ziyaret aynı güne sığdırılmaktadır. Yaz, âşık Oblomov'un mutlu dönemini, kış, kasvetli yalnızlığını simgeler. Oblomovka toprak köleliğinin hükmü sürdüğü tüm Rusya'nın sembolik bir resmidir. *Uçurum* romanında Malinovka yurtluğu yine Rusya'yı temsil eder.

Korolenko'nun belirttiği gibi büyük bir hiciv eser olan *Oblomov*'u Gonçarov hiciv niyetiyle yazmamıştır; hicvetmek için gerekli acıma, nefret, alay gibi duygular Gonçarov'a uzaktır. O kahramanlarına sadece sevgi ve sempatiyle yaklaşır. Bunu eserlerini değerlendirdiği 1878 tarihli yazıda şöyle anlatır: "Muhtemelen benim karakterlerim başkalarına bana gözüktüklerinden farklı gözükmektedir... Çünkü yazar onları kendi insanı saymakta, onlarda kendine yakın çok şey bulmaktadır. Onlara karşı akraba sevgisi beslediği açıkça bellidir."*

Üçüncü ve Son Romanı: *Uçurum* (Obriv, 1869)

Gonçarov *Uçurum*'u 1849 yılında Simbirsik'te tatildayken tasarladı. 1859'da *Oblomov* yayımlandıktan sonra üzerinde yoğun olarak çalışmaya başladı, buna rağmen romanı tamamlaması on yıl sürdü. Yazmanın kendisi için her zaman işkenceden farksız olduğunu söyleyen Gonçarov, kapsamını yine çok geniş tuttuğu romanının planı ve yapısı ile ilgili sorun yaşıyor, tıpkı romanın kahramanı Rayskiy gibi, yazdığı bölümleri hangi ilke etrafında birleştireceği konusunda güçlük çekiyor, olayların ve karakter ilişkilerinin gelişeceği yönü belirlemede zorlanıyordu. Nihayet roman 1869 yılında *Vestnik Yevropi* (Avrupa Postası) dergisinin ilk beş (Ocak-Mayıs) sayısında tefrika edildi. Romanın "lüzumsuz adam"ı, Oblomovculuk illetinden muzdarip, bir türlü hangi sanat dalında ilerleyeceğine karar veremeyen ressam-yazar-müzisyen Rayskiy, başarısızlığını tema bulamamasına bağlayarak

* Gonçarov, "Luçşe...", s. 106.

Petersburg'dan Volga boylarındaki baba yurtluğuna gider; el değmemiş doğanın, sade bir kızla yaşayabileceği saf bir aşkın ve doğal insan ilişkilerinin yaratıcı gücünü canlandıracağını umar. Fakat bütün “lüzumsuz adam”lar gibi her girişimi başarısızlıkla sonuçlanır. Ştoltz'un yerini burada olumlu karakter, “geleceğin insanı, Volga'nın Robert Owen'i” Tuşin alır. Gonçarov 1860'ların Rusya'sının politik havasını yansıtmak için romanın orijinal planında taşraya sürgüne gönderilen liberal Volohov karakterini 1862'de değiştirerek nihilist bir kimliğe dönüştürdü. 1840'ların insanı olan Rayskiy ile 1860'ların nihilisti Volohov'un aynı dönemin insanıymış gibi tasvir edilmesi romanı zayıflattı. Ayrıca nihilist karakterin objektiflikten uzak bir şekilde çizilmesi ve yazarın romandaki bazı tutucu görüşleri tüm demokrat, devrimci çevreleri kızdırdı. Böylece Gonçarov'un ilk iki romanının başarısında kilit rolü oynayan ilerici, devrimci eleştirmenler bu kez onun yanında değildi. Belinski ve Dobrolyubov zaten hayatta yoktu. Saltıkov-Şchedrin *Oteçestvennie Zapiski* (Anavatan Notları) dergisinde (1869, No.6) “Sokak felsefesi” başlıklı yazısında romanın karakterlerinde gerçek hayat enerjisinin gözlenemediğini, kararsızca rastgele adım atan insanlar görüldüğünü yazdı. Yazarın, genç kuşağı alelade, gündelik nihilizmle (sokak nihilizmi) yargılamaya kalkıştığını belirtti. N.V. Şelgunov da, “Yetenekli Yeteneksizlik” (*Delo*, 1869, No.8) başlıklı yazısında benzer eleştiriler getirdi. Eleştirmen Ye. İ. Utin romanın basıldığı *Avrupa Postası* dergisinde Gonçarov'un kendi kuşağına ait diğer yazarlar gibi yeni dönemi ve yeni nesli anlamadığını yazdı.

Genel başarısızlığına rağmen romanın 3. ve 4. bölümü, zengin doğa tasvirleri, geleneksel Rusya'yı, baba ocağını temsil eden *babuşka* Berejkova karakteri Gonçarov yeteneğinin en güzel örneklerindendir.

Uçurum (1869) Romanı Sonrası Çalışmaları ve Son Yılları

Gonçarov son yıllarını kendi eserlerini yorumlamaya ayırdı ve birkaç makale yazdı. Makalelerinin en önemlisi Griboyedov'un *Gore ot uma* (Akıllı olmanın ceremesi) komedisi üzerine yazdığı *Bir Milyon Dert* (1871) adlı çalışmasıdır. “Belinski'nin kişiliği üzerine notlar”, kendi eserlerinin bir değerlendirmesi olan “Hiç olmamasındansa geç

olması daha iyidir” başlıklı yazısı (1878), “Edebiyat akşamı” (1880) adlı hikâyesi, tarihi belirsiz “Balık çorbası” (Uha) hikâyesi, “Eski zaman uşakları” (1888), *Ha rodine* (Vatanımda, 1888) başlığı altında topladığı anıları son yıllarında yazdığı başlıca yazılarını oluşturur. Gonçarov 1875-78 yılları arasında, ölümünden sonra gerekirse yayımlanmak üzere *Sıradışı Bir Hikâye* başlıklı uzun bir yazı bıraktı. Bu yazıdan yazarın son dönemde psikolojik sorunlar yaşadığı anlaşılmaktadır. 1860’ların başında Turgenyev’e karşı yönelttiği asılsız suçlamaları (*Uçurum*’un taslaklarındaki fikir ve tasvirlerin Turgenyev’in *Arife* adlı romanında kullanıldığı iddiası) burada da tekrarlanıyordu.

Hiç evlenmemiş olan Gonçarov, son yıllarını yalnızlık içinde Mohovaya Sokağındaki, Oblomov’un Gorohovaya Caddesindeki evini andıran üç odalı dairesinde geçirdi. Tıpkı bir zamanlar vaftiz babası Yakubov’un küçük Gonçarov kardeşlerle ilgilendiği gibi o da veremden ölen uşağının üç çocuğunun eğitimiyle ilgilendi. Kitaplarının gelirini de uşağının karısı ve çocuklarına bıraktı. İvan Aleksandroviç Gonçarov 15 Eylül (yeni takvim, 27 Eylül) 1891 günü bu evde öldü.

Kasım 2017, Urla

ÇAĞDAŞLARININ VE EDEBİYAT ELEŞTİRMENLERİNİN GÖZÜYLE GONÇAROV

- Oblomov ulusal bir karakter, Oblomovşçina (Oblomovculuk) özgün bir Rus fenomenidir. Gonçarov bu sanatsal kavramları icat ederek Gogol'ün, "Rus insanının zedelenişinin, ulusal fizyonomimizin eğrilip bükülmesinin incelenmesi" davasını sürdürmüştür.

Dmitri N. Ovsyaniko-Kulikovski (1853-1920)

- *Oblomov*, muazzam bir şey! Çoktan beri böylesi görülmedi. Gonçarov'a *Oblomov*'un heyecanı içinde olduğumu söyleyin, romanı bir kez daha okuyorum. Onu daha da memnun edecek bir şey, *Oblomov*'un yakaladığı başarı tesadüfi, gelip geçici cinsten değil, sağlam, esaslı, kalıcı bir başarıdır.

L. N. Tolstoy (1828-1910)
(Drujinin'e mektubundan)

- (Dünyada) tek bir Rus kaldığı sürece *Oblomov* hatırlanacaktır.

İvan S. Turgenyev (1818-1883)

- Hayatın bütün halleri, bütün olgular her an için Gonçarov'da tıpkı sihirli aynalarda olduğu gibi yansı bulur, o istediğinde her şey mız gibi durur, donup kalır, hareketsiz katı şekiller alır. Onu, âdeta hayatın kendisini de durdurmaya, hayatın en yakalanamaz anını sabitleyip sonsuza kadar ders çıkararak ya da haz alarak seyredelim diye getirip önümüze koymaya muktedir sanırız.

Nikolay A. Dobrolyubov (1836-1861)

- Tam nesnellik, sakın, ihtirassız yaratıcılık, küçük, geçici amaçlardan, sanatta bayağılıktan, duru ve destansı anlatımı bozan coşkulu (lirik) taşkınlıklardan uzak duruş... İşte, onun yeteneğinin ayırt edici emareleri.

Dmitri İ. Pisarev (1840-1868)

- Gonçarov bir realist, fakat onun realizmi sürekli olarak derin bir şiirsellikle renklendirilen bir realizm. Gözlemciliğiyle ve yaratıcılık tarzıyla natüralist okulun bir temsilcisi olmayı hak ediyor.

Aleksandr V. Drujinin (1824-1864)

- Gonçarov'un büyük sanat yeteneği kendine özgü bir Milos Afroditi'dir. Güzelliği hissedilmekte, gücü şüpheye yer bırakmamaktadır, fakat onu tanımlamak, analiz etmek oldukça zordur. Onun yeteneği esas olarak betimleyici, estetik, resimsi (pitoresk) ve objektiftir.

Mihail A. Protopopov (1848-1915)

- Gonçarov belki de Rus edebiyatının dâhileri arasında en sakiniydi... Gonçarov'un nesri orta Volga'nın, yazarın doğum yeri olan Simbirsk'in alt taraflarındaki akışına benzer; bir ayna gibi dümdüz su, nehrin kolları ve havzasından yavaş yavaş ufka doğru ilerler...

İgor P. Zolotusskiy (1930 -)

- Gonçarov insanların karakterlerini tarihin, tabiatın, zamanın, toplumun canlı bir ürünü şeklinde bir bütün olarak ele almaktadır. Kahramanlarına kitap sayfalarında bu kadar bağımsız, kendilerine özgü bir hayat yaşama fırsatı sağlayan başka bir yazar yoktur.

Dmitri S. Merejkovski (1865-1941)

- Gonçarov'un ayırt edici özelliği onun sanatsal genelleme gücüdür. Bu güç sayesinde, Rus yazarlarının hiçbirinde görmediğimiz kapsamda, *Oblomov* gibi böyle Rusya ölçeğinde bir karakter yaratabildi. Oblomov ile karşılaştırıldıklarında bütün Famusov ve Molçalin'lerin, Onegin ve Peçorin'lerin, Manilov ve Sobakeviç'lerin (Ostrovski'nin karakterlerinden söz bile etmiyorum) sadece spesifik anlamlara sahip oldukları görülür.

Vladimir S. Solovyev (1853-1900)

- Realist Rus edebiyatı bunaltıcı kasvet hikâyeleri bakımından çok zengindir, fakat Saltıkov-Şchedrin'in büyük romanı *Golovlev Ailesi* hariç hiçbirisi *Oblomov*'un 3. ve 4. bölümlerini geçemez... *Oblomov*, *Golovlev Ailesi* ve Bunin'in *Suhodol*'u (Susuz Vadi) Rus taşra aristokrasisinin anısına dikilmiş en büyük *monumentum odiosum*'dur.

D. S. Mirsky (1890-1939)

SÖZLÜK

(Türkçeleştirilmeden Bırakılan Rusça Sözcükler)

Batyuška:	Babacığım, babalık anlamında saygı (bazen sevgi) ifade eden bir hitap şekli.
Babuška:	Nine, büyükanne.
Beryoza:	Akağaç, huş ağacı, ak kayın gibi adlarla anılsa da, kayın türü, beyaz gövdeli, düz ve uzun bir ağaç olan ‘beryoza’nın Türkçede tam karşılığı yoktur. Rusya coğrafyasının sembollerinden biridir.
Daça:	Ailelerin yazlarını geçirdikleri şehir dışındaki müstakil, bahçeli ev, yazlık.
Gospodin / Gospoja:	Beyefendi, bey / Hanımefendi, hanım.
Jimnazyum:	Çarlık Rusya’sında varlıklı ailelerin çocuklarını gönderdikleri, Latince, Yunanca eğitime özel bir önemin verildiği ortaöğretim kurumu, lise. Rusya’da ilk jimnazyum 1726 yılında Petersburg’da açıldı, 1804 yılından itibaren bütün vilayetlere yayıldı.
Kaleska:	Dört tekerlekli yaylı, üstü açılabilen çift atlı araba.
Knyaz:	Prens
Kvas:	Siyah çavdar ekmeği ya da çavdar ununa malt eklenerek üretilen, yüzde 1-2 oranında alkol içeren geleneksel Slav içeceği. Kvastan söz eden kayıtlar 1056 yılına kadar gitmektedir.
Mujik:	Rus köylüsü
Peç:	Rus fırını (ocağı). Üzerindeki düz alanda kışın oturulur ve yatılır. Rus köy evi ‘izbe’nin ayrılmaz bir unsurudur.
Talika (telejka):	Dört tekerlekli, üstü kapalı, yaylı bir çeşit at arabası.
Zavedenie:	Kurum, müessese anlamına gelen bu sözcük halk arasında “meyhane” yerine de kullanılmaktaydı. Romanda bu anlamda kullanılmıştır.

Çorbalar:

- Borşç:** Pancar çorbası. Kırmızı pancar, patates, soğan, maydanoz, havuç gibi sebzelere iri et (bazen balık) parçaları eklenerek pişirilen geleneksel Rus ve Ukrayna çorbası.
- Botvinya:** Kvasa yeşillik ve balık eklenerek pişirilen geleneksel soğuk Rus çorbası.
- Okroşka:** Soğuk içilen geleneksel Rus çorbası.
- Solyanka (Selyanka):** Lahana turşusu, hıyar turşusu, mantar, iri et ya da balık parçaları ile pişirilen geleneksel Rus çorbası.
- Şçi:** Lahana çorbası. Lahana, mantar, havuç, soğan gibi sebzelere iri et (bazen balık) parçaları eklenerek pişirilen geleneksel Rus çorbası.

Yemekler:

- Kaşa:** Yulaf, karabuğday, darı ya da pirincin su veya sütle kaynatılması suretiyle pişirilen, çok yaygın olarak tüketilen geleneksel Rus lapası.
- Kisel:** Ekşimsi, nişastalı meyve jölesi.
- Kulebyaka:** İçi et, balık, lahana ya da pirinçle doldurulmuş kapalı börek, geleneksel Rus hamur işlerinden biri.
- Pirog (çoğulu pirojki):** Mayalı hamurdan, yarım ay şeklinde fırında ya da yağda pişirilen, içine et, balık ya da lahana konulan geleneksel Rus böreği.
- Smetana:** Ruslara özgü, çok yaygın tüketilen bir süt ürünü, bir çeşit krema.
- Vareniki:** Ukrayna mutfağının özgün yemeklerinden biri; özel hamurdan, içine lor, lahana, patates ya da vişne türü meyveler konarak hazırlanan bir tür mantı.
- Vatruşka:** Ortasına lor peyniri, süzme yoğurt (tvorog) konarak pişirilen değirmi çörek, Rus mutfağının geleneksel hamur işlerinden biri.

Ölçü birimleri:

- Funt:** 409.5 grama eşit ağırlık ölçüsü, Rus libresi.
- Pud:** 16.38 kg'a eşit ağırlık ölçüsü.
- Sajen:** 2.13 metreye eşit uzunluk ölçüsü.
- Versta (verst):** 1.06 km'ye eşit uzaklık ölçüsü.

BİRİNCİ BÖLÜM

I

İLYA İLYİÇ OBLOMOV, sabahleyin, Gorohovaya Caddesinde,* bir ilçe merkezinin nüfusu kadar çok insanın yaşadığı büyük binalardan birindeki dairesinde yatağına uzanmış yatıyordu.

Otuz iki, otuz üç yaşlarında, orta boylu, hoş görünümlü biriydi, koyu gri gözleri vardı; fakat yüz hatlarında ne herhangi belirgin bir düşüncenin ne de herhangi bir konuya odaklanmanın izi görülüyordu. Düşünce onun yüzünde bir kuşun özgürlüğüyle gezinir, gözlerinde uçuşur, yarı açık dudaklarına konar, alınının kıvrımlarında saklanır, sonra büsbütün kaybolurdu ve işte o zaman kayıtsızlığın yumuşak ışığı tüm yüzüne hafifçe yayılırdı. Kayıtsızlık, yüzünden vücudunun çalımına, hareketlerine, hatta robdöşambrının kıvrımlarına geçerdi.

Bazen bakışları yorgunluk ya da can sıkıntısına benzeyen bir ifadeye bürünerek donuklaşırdı; fakat ne yorgunluk ne de can sıkıntısı yüzünün, sadece yüzünün değil, tüm ruhunun hâkim ve esas ifadesi olan yumuşaklığı bir an bile çehresinden kovup uzaklaştırabilirdi. Ruhunun ışığı gözlerinde, gülümseyişinde, başının, ellerinin her hareketinde açık ve berrak bir şekilde yansırı. Üstünlüğü bir dikkate sahip, soğuk bir insan onun yanından geçerken Oblomov'a bakıp "İyi yürekli biri olmalı; alık!" derdi. Derinliği olan, anlayışlı bir kişi ise yüzüne uzun uzun baktıktan sonra onun yanından gülümseyerek ve hoş düşüncelere dalmış olarak ayrılırdı.

İlya İlyiç'in yüzünün rengi ne al ne esmer ne de bütünüyle soluktu, nötrdü ya da belki yaşına göre yüz kasları biraz pörsük olduğu

* 1840'ların Petersburg'unda, orta sınıftan insanların oturduğu ana caddelerden biri. Sovyet döneminde "Dzerjinski Caddesi" adını taşıyordu. -çev.

için –temiz hava veya hareket eksikliğinden veyahut da her ikisinden birden– böyle renksiz görünüyordu. Boynunun aşırı beyazlığına ve cansızlığına, ufak tombul ellerine, yumuşak omuzlarına bakarak değerlendirildiğinde, Oblomov’un vücudu genel olarak bir erkeğinkine göre insana fazla narin geliyordu.

Telaşlıyken bile hareketlerinde aynı yumuşaklığın ve kendine özgü zarif tembelliğin korunduğu açıkça belli oluyordu. Eğer ruhundaki sürüyle kaygı kafasına üşüşecek olursa, bakışları bulanıklaşır, alnı buruşur, yüzünde şüphe, üzüntü ve korku ifadeleri oynaşmaya başlardı. Fakat bu kaygı çok seyrek olarak belirgin bir fikir halini alır, kırk yılda bir de somut bir niyete ya da amaca dönüşürdü. Her endişesi bir iç çekmeyle çözüme ulaşır, yerini duyarsızlığa ya da uyuklamaya bırakırdı.

Oblomov’un ev kıyafeti onun sakın yüz hatlarına ve narin vücuduna ne kadar da güzel yakışıyordu! Acem kumaşından bir robdöşambrı vardı. En ufak bir Avrupalı izi taşımayan, püskülü, kadifesi, bel yeri olmayan, gerçek Doğu işi bir robdöşambrdı bu; öylesine geniştiki Oblomov ona iki defa sarınabilirdi. Kolları geleneksel Asya tarzına göre biçilmişti, bileklerden omuza doğru giderek genişliyordu. Robdöşambr başlangıçtaki albenisini kaybetmesine ve şurasında burasında kendi doğal, özgün parlaklığının yerini zamanla yeni bir parıltının almasına rağmen, yine de Doğu boyasının göz kamaştırıcı canlılığı ve Acem kumaşının sağlamlığı hâlâ yerli yerinde duruyordu.

Bu robdöşambrın Oblomov’un gözünde paha biçilmez pek çok meziyeti vardı; yumuşak ve esnekti, onu üstünde hissetmiyordu, vücudun en ufak hareketine uysal bir köle gibi sadakatle uyum gösteriyordu.

Oblomov serbest ve rahat olmayı sevdiği için evde kravatsız ve yeleksiz dolaşırdı. Terlikleri uzun, yumuşak ve geniştiki; bacaklarını yataktan aşağıya sarkıttığında, hiç bakmadan, şaşmaz bir şekilde ayaklarını çabucak terliklerinin içine sokardı.

Uzanıp yatmak İlya İlyiç için, ne hastalar ve uykusu gelen kişiler için olduğu gibi bir gereksinim, ne yorgun birisi için olduğu gibi bir fırsat ne de miskin birisi için olduğu gibi bir zevkti; uzanıp yatmak onun normal haliydi. Evde olduğu zamanlar –hemen hemen her

zaman evdeydi- sürekli olarak yatarı ve hep aynı odada, onu için- de bulduğumuz, hem yatak, hem çalışma, hem misafir odası olarak kullandığı bu odada yatarı. Evin u odası daha vardı fakat nadiren, sadece bazı sabahlar uşak çalışma odasını temizlerken -o da her gün olmazdı- bu odalara şöyle bir göz atardı. Kullanılmayan bu odalarda her zaman, mobilyaların kılıfları geçirilmiş, stor perdeler indirilmiş olurdu.

İly İlyiç'in yattığı oda ilk bakışta çok güzel donatılmış, süslenmiş bir oda gibi görünüyordu. Odada, maun bir yazı masası, ipek kumaş- la kaplanmış iki divan, üzerlerine doğada bulunmayan garip kuş ve meyve resimleri işlenmiş çerçeveli kumaş paravanalar, ipek perdeler, halılar, birkaç resim, tunç heykeller, in porselenleri ve çok sayıda ufak tefek güzel antika vardı. Fakat yüksek zevk sahibi birinin deneyimli gözü, tüm bunların odaya sırf kaçınılması olanaksız görgü ve nezaket kurallarına baştan savma bir şekilde uymak, böylece onlardan kurtulmak amacıyla konulduğunu daha ilk bakışta fark ederdi. Oblomov'un çalışma odasını düşerken yalnızca bu düşünceyle, âdet yerini bulsun güdüsüyle hareket ettiğine şüphe yoktu. Bu ağır, kaba maun sandalyeler, sallanan kitap dolapları, ince zevk sahibi birini asla tatmin etmezdi. Divanlardan birinin arkası içine gmş, tutkallı kaplama yer yer kalkmıştı. Resimler de vazolar da diğer ıvır zıvır da aynı durumdaydı.

şu da var ki, evsahibinin kendisi de eşyalarına âdeta, "Bütün bunları buraya kim getirip yerleştirmiş?" diye soran, büsbütün ilgisiz ve dalgın bakışlarla bakardı. Oblomov'un kendi malına karşı bu ilgisiz tavrı ve belki de uşak Zahar'ın efendisinininkini de aşan aşırı umur-samazlığı yüzünden, dikkatlice bakıldığında, odanın dağınık, ihmal edilmiş hali insanı şaşkına çevirirdi.

Duvarlardaki resimlerin etrafına tozla kaplı örümcekler iekli bezekler gibi yapışmıştı; aynalar cisimleri yansıtmak yerine yazı tah-tası işlevi görebilir, üzerlerindeki toza kk hatırlatma notları yazı-labilirdi. Halılar lekelerle kaplıydı. Divanın üzerinde daima unutul-muş bir havlu dururdu. Masanın üzerinde önceki akşam yemeğinden kalma, içinde tuzluğun ve kemirilmiş bir kemiğin bulunduğu kirli bir tabağın görülmediği, ekmek kırıntılarının yerlerde srnmediği bir

sabah nadiren olurdu. Eğer bu tabak, yatağın kenarında duran az önce içilmiş pipo ve yatakta uzanan evsahibi olmasa, insan buranın çoktan terk edildiğini düşünebilirdi. Her şey öylesine tozlu ve solgun, insan varlığına dair canlı izlerden öylesine yoksundu ki! Her ne kadar dolap raflarında iki üç açık kitap, bir gazete, yazı masasının üzerinde hokka kalem varsa da, kitapların açık sayfaları tozla kaplanmış ve sararmıştı, çok uzun zaman önce böyle bırakıldıkları açıkça belli oluyordu. Gazete geçen yılın tarihini taşıyordu. Kalemi hokkaya batırmaya kalksanız, içinden yalnızca ürkmüş bir sinek vızıldayarak kaçardı.

İlya İlyiç her zamankinden farklı olarak çok erken, saat sekiz civarında uyandı. Onu oldukça tedirgin eden bir şey vardı. Yüzünden kâh korku kâh üzüntü ve can sıkıntısı okunuyordu. Bir iç hesaplaşmanın onu esir aldığı belli oluyordu, ancak aklı henüz yardımına koşmuyordu.

Mesele şuydu ki, Oblomov bir gün önce yurtluğunun kâhyasından içeriği pek de hoş olmayan bir mektup almıştı. Bir kâhyanın mektubunda ne gibi keyif kaçırıcı şeyler yazabileceği malum: kötü mahsul, ödenmemiş vergi bakiyesi, azalan gelir türünden şeyler. Gerçi kâhya, efendisine geçen yıl da, iki yıl önce de aynen buna benzer mektuplar yazmıştı, ancak bu son mektup onu beklenmedik herhangi bir kötü haber kadar derinden etkilemişti.

Hiç de kolay iş değildi! Birtakım tedbirler alması için çareler düşünmesi gerekiyordu. Bununla birlikte, işlerine gösterdiği özen bakımından İlya İlyiç'in hakkını teslim etmek lazımdı! Üç beş yıl önce kâhyanın kendisine gönderdiği, tatsız haberler içeren ilk mektubu aldığı zaman, yurtluğunda, yönetim tarzının iyileştirilmesi ve çeşitli değişiklikler yapılması konusunda kafasında bir plan hazırlamaya başlamıştı.

Bu planda çeşitli ekonomik, polisiye ve daha başka türde yeni tedbirlerin alınması tasarlanmıştı. Fakat plan henüz tüm ayrıntılarıyla düşünülmüş değildi; kâhyanın tatsız mektupları her yıl tekrarlanıyor, bu mektuplar onu bir şeyler yapmaya tahrik ediyor, bu ise haliyle huzurunu kaçıırıyordu. Oblomov, planı son halini alıncaya kadar, bazı kesin adımlar atmasının gerekli olduğunun farkındaydı.

Uyanır uyanmaz, derhal yataktan kalkmaya, yüzünü yıkayıp kahvaltısını yaptıktan sonra her şeyi layıkıyla düşünmeye, bir şeylere

karar vermeye ve bunları kâğıda dökmeye, bu işle tüm yönleriyle ve gereği gibi uğraşmaya karar verdi. Bu kararından dolayı azap çekerek yarım saat kadar daha yatakta kaldı, peşinden de tüm işler için kahvaltıdan sonra yeterli zamanı olacağını, kahvaltıyı ise her zamanki gibi yatakta yapabileceğini düşündü; kaldı ki yatarken düşünmesine engel olan bir şey yoktu.

Öyle de yaptı. Çayını içtikten sonra yatağında doğruldu, tam kalkmak üzereydi; terliklerine baktı, hatta bir ayağını yataktan çıkararak terliğe doğru uzattı ve hemen geri çekti. Saat dokuz buçuğu vuruyordu. İlyâ İlyiç silkinip canlandı.

Canı sıkın bir halde, yüksek sesle:

“Bu yaptığım da ne böyle?” diye söylendi. “Kendimden utanmalıyım. İşe koyulmak lazım! Eğer böyle kendimi bırakırsam, büsbütün ...”

“Zahar!” diye bağırdı.

Oblomov’un odasından küçük bir koridorla geçilen yan odadan, önce, tıpkı zincire bağlı bir köpeğin hırıltısını andıran bir ses geldi, ardından yüksek bir yerden döşemeye atlayan iki ayağın çıkardığı gürültü duyuldu. Bu, peçin üzerinden aşağı atlayan Zahar’dı, genellikle burada pinekleyerek zaman öldürürdü.

Odaya yaşı ilerlemiş bir adam girdi, üzerinde bakır düğmeli gri bir yelek ve yine gri renkli bir redingot vardı. Redingotun koltuk altlarındaki söküktan gömleği dışarı fırlamıştı. Kafası bir diz kadar çıplak, tamamen dazlaktı; buna karşılık kumral, kırılmış favorileri öylesine gür ve genişti ki her birinden üç sakal çıkardı. Zahar sadece Tanrı vergisi suretini değil, ta köyde yaşadığı günlerden beri giydiği elbiselerin biçimini değiştirmek için de bir çaba göstermemişti. Elbisesi yurtluktan beraberinde getirdiği kalıba göre dikiliyordu. Üniforma benzeri bu gri yelek ve gri redingotu, bir zamanlar, şimdi artık hayatta olmayan efendisi ve hanımefendisi kiliseye ya da misafirliğe gittiklerinde onlara refakat ederken giydiği *livre*’yi* hayal meyal hatırlattığı için seviyordu. Zahar’ın hatıraları arasında bu *livre* Oblomov ailesinin saygınlığının yegâne sembolünü oluşturuyordu.

Bir zamanlar gözlerden uzak yurtluktaki zengin ve rahat hayatın ihtiyarın belleğinde kalan tek anı bu üniformaydı. Eski efendisi

* (Ru.) Uşak üniforması. –çev.

ve hanımefendisi ölmüştü, yurtlukta kalan aile portreleri muhtemelen şimdi tavan arasında yerlerde sürünüyordu. Eski debdebeli hayat ve ailenin ünü ile ilgili efsaneler artık duyulmuyordu ya da sadece, yurtlukta, hayatta kalan bir avuç ihtiyarın belleğinde yaşıyordu. Gri redingot Zahar için işte bu sebepten çok değerliydi. Redingotunda ve efendisinin ebeveynini anımsatan çehresinde, bazı tavır ve kaprislerinde, maziye karışmış o ihtişamın silik aksini görüyordu. Zahar, kâh içinden kâh yüksek sesle homurdanmasına rağmen, efendisinin kaprislerini derebeyi iradesinin bir belirtisi ve bir efendi hakkı olarak sayıyor, içinden onlara saygı duyuyordu. Bu kaprisler olmasa üstünde bir efendinin olduğunu nasıl hissedirdi? Onlar olmasa Zahar'ın gençliğini, çoktan terk ettikleri yurtluğu ve bu köklü aileyle ilgili, yaşlı uşakların, dadıların, sütninelerin bir kuşaktan ötekine aktardıkları efsaneleri, bu yegâne aile tarihini geri getirecek ne kalırdı?

Oblomov ailesi bir zamanlar çok zengindi ve bölgesinin ünlü ailelerinden biriydi. Fakat sonraları, sebebini Tanrı bilir, gittikçe yoksullaşarak küçüldü, önemini kaybetti ve sonunda yeni yetme toprak sahibi soylu aileler karşısında fark edilmeden kaybolup gitti. Yalnız evin ak saçlı uşak ve hizmetçileri uzak geçmişin hatıralarını hiç bozmadan, kutsal bir emanet gibi üzerine titreyerek koruyor ve birbirlerine aktarıyorlardı. İşte, Zahar'ın gri redingotuna düşkünlüğünün nedeni buydu. Favorilerine bu kadar değer vermesi de, belki, çocukluğunda, bu aristokrat ve eski moda süsü taşıyan pek çok yaşlı uşak gördüğü içindi.

Derin düşüncelere dalan İlya İlyiç uzun süre Zahar'ı fark etmedi. Uşak sessizce önünde bekledi ve sonunda öksürdü.

Oblomov:

“Ne var?” diye sordu.

“Siz çağırdınız ya!”

“Çağırdım mı? Ne için çağırdığımı hatırlamıyorum,” dedi gerine rek. “Şimdilik odana dön, hatırlamaya çalışacağım.”

Zahar odadan çıktı, Oblomov ise yatmaya ve o lanet olası mektubu düşünmeye devam etti. Aradan bir çeyrek saat geçti.

“Eh, bu kadar yatmak yeter!” dedi. “Kalkmak lazım... Fakat yine de şu kâhyanın mektubunu dikkatle bir kez daha okuyayım, ondan sonra kalkarım. Zahar!”

Aynı atlama sesi ve aynı fakat daha güçlü bir homurdanma duyuldu. Zahar odaya girdi, fakat Oblomov yeniden dalıp gitmişti. Uşak iki dakika kadar yan gözle ve düşmanca bakışlarla efendisine bakarak ayakta dikildi, sonunda kapıya doğru yürüdü.

Oblomov ansızın:

“Nereye gidiyorsun?” diye sordu.

Zahar kısık bir sesle:

“Hiçbir şey söylemiyorsunuz, boş yere niye bekleyeyim?” diye yanıttı.

Zahar’ın hırıltılı, boğuk bir sesi vardı; kendi ifadesine göre, normal sesini eski efendisiyle çıktığı süre avında kuvvetle esen rüzgârın boğazına kaçması sonucu kaybetmişti.

Zahar odanın ortasında yüzü efendisine yarı dönük halde duruyor ve ona yan gözle bakmaya devam ediyordu.

“Yoksa bacakların tutuldu da onun için mi ayakta duramıyorsun?” dedi Oblomov. “Görüyorsun ki telaşlıyım, bekle işte! Köşende yeterince yatmadın mı? Dün kâhyadan gelen mektubu bulsana bana. Nereye koydun onu?”

“Ne mektubu? Ben herhangi bir mektup görmedim,” dedi Zahar.

“Postacıdan onu sen kendin almıştın ya, hani zarfı kirlenmişti!”

Zahar masanın üzerindeki kâğıtlara ve diğer nesnelere eliyle pat pat vurarak:

“Onu nereye koyduğunuzu ben nasıl bilebilirim?” dedi.

“Sen zaten asla bir şey bilmezsin. Şu kâğıt sepetine bir bak! Belki de divanın arkasına düşmüştür. Bak işte, divanın arkası hâlâ tamir edilmedi, niçin marangozu çağırıp tamir ettirmiyorsun? Ayrıca onu kıran sensin. Hiçbir şeyle ilgilendiğin yok!”

“Onu ben kırmadım,” diye yanıt verdi Zahar, “kendisi kırıldı, sonuza kadar dayanacak değil ya, günün birinde mutlaka kırılacaktı.”

Oblomov itiraz etme gereği duymadı. Yalnızca:

“Daha bulamadın mı?” diye sormakla yetindi.

“İşte, birtakım mektuplar.”

“Bunlar değil.”

“Başka da yok!” dedi Zahar.

İlyâ İlyâ sabırsızlanarak:

“Peki, peki, sen git, kalktığım da ben kendim arar bulurum,” dedi. Zahar odasına gitti, üzerine sıçrayıp çıkmak için ellerini tam peçe dayamıştı ki efendisinin telaşlı çığlığı tekrar duyuldu:

“Zahar! Zahar!”

Zahar bir kez daha efendisinin odasına giderken:

“Oh, Tanrım!” diye homurdanıyordu. “Ne tür işkence bu böyle! Bir an önce ölsem de kurtulsam!”

“Ne istiyordunuz?” diye sordu. Bir eliyle odanın kapısını tutuyor, hoşnutsuzluğunu göstermek için efendisine öylesine yandan bakıyordu ki, onu sadece gözünün köşesiyle görebiliyordu; efendisiyse, onun, şimdi içinden iki üç kuş havalanacak gibi gözükken kocaman favorilerinden birini görebiliyordu ancak.

“Çabuk, mendilimi ver!” diye sertçe çıkıştı Oblomov. “Bunu sen kendiliğinden akıl edebilirdin, bir şey gördüğün yok!”

Zahar, efendisinin bu buyruğu ve sitemi karşısında herhangi özel bir hoşnutsuzluk ya da şaşkınlık göstermedi, muhtemelen kendi açısından hem buyruğu hem sitemi oldukça doğal görüyordu.

Zahar odayı köşe bucak dolaşarak, üzerlerinde herhangi bir şey olmadığı açıkça görüldüğü halde tüm sandalyeleri elle yoklayarak:

“Mendilin nerede olduğunu kim bilebilir?” diye homurdandı. Mendili aramak için misafir odasının kapısını açarken, “Her şeyi kaybediyorsunuz!” dedi.

“Nereye gidiyorsun?” dedi Oblomov. “Burada ara! Üç gündür o odaya girmedim. Çabuk ol!”

Zahar şaşkınlık içinde tüm köşeleri araştırarak:

“Nerede mendil? Mendil yok!” dedi. Ansızın öfkeli, kısık sesiyle, “Evet, işte, altınızda mendil, bakın ucu gözüküyor. Üstüne uzanmışsınız, bir de nerede diye soruyorsunuz.”

Zahar, efendisinin yanıtını beklemeden kapıya yöneldi. Oblomov hatasından dolayı hafif bir mahcubiyet duydu ve Zahar’ı kabahatli çikarmak için çabucak yeni bir bahane buldu.

“Her yeri bir güzel temizlemişsin! Aman Tanrım, şu toza bak, pisliğe bak! Şu köşelerin haline bir bak! Hiçbir iş yaptığın yok!”

Zahar gücenik bir ses tonuyla:

“Demek hiçbir iş yapmıyorum, ha! Cansiperane çalışıyorum, tozu alıyor, neredeyse her gün ortalığı süpürüyorum...”

Zahar döşemenin tam ortasını ve Oblomov'un yemek yediği masanın üzerini göstererek:

"İşte, bakın!" dedi. "Her taraf süpürülmüş, derlenmiş toplanmış, âdeta düğün evi! Daha başka ne istiyorsunuz?"

Zahar'ın sözünü kesen Oblomov duvarları ve tavanı göstererek:

"Peki, bu ne? Ya bu? Bu?" dedi. Dünden oraya bırakılmış havluyu, masanın üzerinde unutulmuş içinde ekmek parçaları bulunan tabağı gösterdi.

Zahar lütûfkâr bir edayla tabağı alarak:

"Şey, olabilir, kaldırıyorum," dedi.

Oblomov duvarları göstererek:

"Yalnız o mu? Ya duvarlardaki toz, ya örümcekler?" dedi.

"Duvarları paskalya haftası temizliğinde siliyorum; aziz tasvirlerinin tozunu alıyor, örümcekleri süpürüyorum..."

"Peki ya kitapların, resimlerin tozunu ne zaman alacaksınız?"

"Kitap ve resimlerin tozunu Noel temizliğinde alıyorum; Anisya ile dolapları tek tek elden geçirip düzelterek. Şimdi nasıl temizlik yapalım? Bütün gün evdesiniz."

"Arada bir tiyatroya ya da misafirliğe gidiyorum. O zaman..."

"Gece temizlik mi olur hiç?"

Oblomov serzenişle baktı Zahar'a, başını sallayarak iç geçirdi; umursamaz bir tavırla pencereden dışarı bakan Zahar da iç geçirdi. Efendisinin, 'Eh, ahbap, sen benden de Oblomov'muşsun!' diye içinden geçiriyormuş gibi ifadesi vardı. Zahar ise büyük bir olasılıkla, 'Saçmalıyorsun! Sen dolambaçlı, acıklı sözler söylemekte ustasın; yoksa tozmuş, örümcekmiş senin ne umurunda!' diye düşünüyordu.

"Anlamıyor musun?" diye çıkıştı Oblomov, "Tozdan güve türüyor. Hatta ara sıra duvarda tahtakurusu bile görüyorum."

Zahar kayıtsızca:

"Benim odamda da pire var!" dedi.

"Peki, bu iyi bir şey mi sence? İğrenç şeyler!" dedi Oblomov sertçe.

Zahar'ın yüzünü, hatta kaş ve favorilerini alaylı bir gülümseme kapladı, favorileri yanlara doğru kabardı, alnına varıncaya kadar tüm yüzü kızardı.

Naif bir şaşkınlıkla:

“Yeryüzünde tahtakurusu varsa, bunda benim suçum ne?” dedi.
“Sanki onları ben icat ettim!”

“Hepsi pislikten oluyor,” diye uşağın sözünü kesti Oblomov. “Ne saçmalayıp duruyorsun durmadan?”

“Pisliği icat eden de ben değilim!”

“Odanda geceleyin fareler koşuyor, duyuyorum.”

“Fareleri de ben kafamdan uydurup yaratmadım; bu canlıların tümü, fare de kedi de tahtakurusu da her yerde istediğin kadar var.”

“Peki, nasıl oluyor da başka evlerde ne güve ne de tahtakurusu var?”

Yüzünde kuşku, daha doğrusu böyle bir şeyin mümkün olamayacağına dair sakın bir güven ifadesi beliren Zahar, inatçı bir tavırla:

“Bende bunların hepsinden bol bol var,” dedi. “Her tahtakurusunun izini takip edip saklandığı çatlağa giremem ya!”

Bunları söylerken Zahar’ın, “Tahtakurusu olmadan uyku mu olurmuş?” der gibi bir hali vardı.

Oblomov akıl verircesine:

“Sen köşelerdeki pisliği, çöpü süpür, temizle, o zaman bak bir şey kalıyor mu?” dedi.

“Bugün süpürüp temizliyorsun, ama yarın yine birikiyor.”

Oblomov Zahar’ın sözünü keserek:

“Birikmez, birikmemesi lazım!”

“Birikir, biliyorum,” diye ısrar etti uşak.

“Birikirse tekrar süpürürsün!”

“Nasıl olur? Tanrının her günü bütün köşeleri tek tek süpürüp temizlemek, ha! Böyle hayat mı olur? Ölüüm daha iyi!”

“Başkalarının evi neden temiz?” diye itiraz etti Oblomov. “Şu karşımızdaki piyano akortçusunun evi örneğin, bakınca insan zevk alıyor, topu topu bir kadın hizmetçileri var...”

Zahar hiç beklemeden karşılık verdi:

“Almanlar çöpü nereden bulsun? Nasıl yaşadıklarına baksanıza! Bütün aile bir kemiği bir hafta kemiriyor. Babanın sırtındaki redingot oğula geçiyor, sonra oğuldan tekrar babaya geri dönüyor. Karılarının, kızlarının entarileri o kadar kısacık ki bacaklarını kazlar gibi eteklerinin altına çekiyorlar... Çerçöpü nereden bulacaklarmış? Onların